

Magyarország 2025 – Lehet másként is?!

Vezetői összefoglaló

Nováky Erzsébet,
az MTA IX. Osztály
Jövőkutatási Bizottságának
elnöke

Budapest
2008. március

„*A jövőt nem lehet előre megjósolni,
de a jövőnket fel lehet találni.*”
Gábor Dénes

Bevezető gondolatok és köszönetnyilvánítás

Az ember megjelenése óta a tudományok és az azokat felhasználó civilizáció lenyűgözően fejlődtek – mindenekelőtt az emberi életkörülmények javításának szolgálatában. A civilizáció melléktermékei azonban mind elviselhetetlenebbül terhelik földünket, veszélyeztetik az emberiség létét. Ennek következtében megjelennek az instabilitás jelei. Az instabilitás új perspektívákat nyit, és új lehetőségeket teremt, de sok bizonytalanságot és megválaszolatlant is hordoz, ezért félelmekre is okot ad. Szerencsére voltak és mind többen vannak felelősen gondolkodó, átfogó szemléletű emberek, akik felismerték, hogy nem elég egy-egy tudomány eredményeire támaszkodva előre menni, hanem komplex szemléletben célszerű foglalkozni a jövő tudományos megismerésével is.

Az 1960-as években kialakult jövőkutatás tudományos módszerekkel arra a megállapításra jutott, hogy a világ működése az eddig megszokott módon nem fenntartható. A magyar szakemberek is felismerték, hogy változtatni és megújulni szükséges. A jövőkutatók a tudósoktól elvárható elfogulatlansággal, tárgyilagosságra törekedve, a távlatokat szem előtt tartva és a különböző tudományok eredményeit felhasználva kutatják, hogy *a jövőnek milyen komplex alternatívái lehetségesek*. Arra törekszenek, hogy tudatosítsák az emberekben a jövőorientáltság fontosságát, erősítsék az emberek pozitív viszonyát a jövőhöz, és segítsék elő, hogy minél többen vegyenek részt a számukra legmegfelelőbb jövőalternatívák kidolgozásában és megvalósításában.

A tanulmány azt mutatja be, hogy *az MTA IX. Osztály Jövőkutatási Bizottsága* – magyar jövőkutatók és a társadalomtudományok más hazai képviselőinek szakismereteire építve és fiatalok véleményének ismeretében – *milyen jövőket lát lehetségesnek Magyarországon 2025-re*, amikor azok, akik 2007-ben születtek, éppen választópolgárok lesznek. A jövőkutatás tudományának szemléletében és módszereinek alkalmazásával arra ad választ, hogy milyen lehet hazánk társadalmá 18-20 év múlva. Olyan, mint a jelenlegi, vagy egy kicsit más, vagy egészen más? Többféle jövőalternatíva, többféle forgatókönyv lehetséges. Rajtunk, embereken múlik, hogy milyen jövő valósul meg. Akkor dönthetünk felelősen a jövő alakulásáról, ha a lehető legsokoldalúbban tárjuk fel a lehetőségeket.

Fontosnak tartjuk, hogy a 21. században jövőkutatási alapokra helyezve tervezzük meg a változtatásokat. Ha nem ezt tesszük, akkor a folyamatok alakulása nemkívánatos jelenségeket és folyamatokat indíthat el. Lehetséges, hogy olyan helyzetbe kerülünk, amelyben már nehéz lesz „kézben tartani” hazánk és a világ változásait. Más tudományterületek képviselőivel és minden, felelősen tenni akaró emberrel összefogva ezért részben ugyanazt kell tennünk, mint eddig, de másként, és részben új, más dolgokat kell tennünk. Tehát **MÁSKÉNT ÉS MÁST!** Lehetséges ez? Igen! Ezt bizonyítják a tanulmányban megfogalmazottak.

Az akadémiai kutatás vezetőjeként *köszönetet mondok Vizi E. Szilveszter akadémikus úrnak, az MTA elnökének*, aki felkérte bizottságunkat e kutatás lefolytatására. A felkérést a IX. Osztály Jövőkutatási Bizottsága tisztelettel és köszönettel elfogadta, és a 2006 októberében megrendezett VI. Magyar (Jubileumi) Jövőkutatási Konferenciát követően megkezdte a munkát olyan anyag elkészítése céljából, amely tudományosan alátámasztott képet ad arról,

hogy – a legfontosabb problémakörökre koncentrálna – milyen veszélyek és félelmek fenyegethetik hazánkat, és milyen jövőalternatívák, forgatókönyvek lehetnek lehetségesek 2025-ig kitekintve.

A kutatást több mint ötvenen¹ végeztük: az MTA IX. Osztály Jövőkutató Bizottságának tagjai, a téma iránt érdeklődő egyetemi oktatók és kutatók, a gyakorlati élet képviselői, a jövőről merészen gondolkodó közgazdász, térségfejlesztő és művész, továbbá az empirikus vizsgálatokat lefolytató egyetemi és PhD hallgatók. Végzés előtt álló középiskolások és egyetemi/főiskolai hallgatók a kérdőív kitöltésében vettek részt. *Kutatótársaimnak és a kutatás valamennyi résztvevőjének köszönetemet fejezem ki.*

1. Kutatási cél és megközelítés

2007-ben Magyarország és a magyar társadalom jelentős változások korában él. Korábbi reményeink és várakozásaink a rendszerváltásról nem mind teljesültek: bár politikai, gazdasági és részben társadalmi szempontból a rendszerváltás többé-kevésbé lezárult, mégsem sikerült megtalálnunk az új rendszer stabil állapotát. Egy folyamatosan változó rendszerben az áhított stabilitás – amelynek jelei: biztonság, társadalmi elégedettség, gazdasági egyensúly – megteremtése és fenntartása folyamatos adaptációt és megújulást igényel.

Magyarország nem rendelkezik olyan eszközökkel, amelyekkel a globálisan és regionálisan meghatározó trendeket át tudná alakítani, ezt tehát nem tűzhetjük ki célul. *Reális célunk* lehet ugyanakkor *a változások lehetőségeinek idejében való felismerése, az azokra való felkészülés és a tudatos építkezés.* Saját sorsunk és jövőnk alakításába beleszólhatunk, hiszen döntéseket mi is hozunk. A jó döntéshozatalhoz a múlt és a jelen, valamint a nagyobb országok, közösségek elképzeléseinek ismerete mellett a mi jövőorientált és jövőtudatos gondolkodásunk is szükséges. Kutatásunk *célja* ezért *a magyar társadalom jövőorientált gondolkodásának és jövőtudatosságának támogatása, a jövő közelebb hozatala és jelenbeli megismertetése.*

Kutatásunk időtávjának „emberi” léptéket választottunk: a következő generáció jelenébe szeretnénk bepillantást nyerni, az elkövetkező 18 évet és Magyarország 2025-beli „jelenét” vizsgáljuk. *Célunk* nem egyetlen, pontos előrejelzés (predikció) készítése, hanem *a magyar társadalom előtt álló jövőlehetőségek, félelmek és remények feltérképezése, és a 2025 körüli Magyarország alternatív forgatókönyveinek kidolgozása.* Arra szeretnénk ráirányítani a figyelmet, hogy a következő generáció jelenét részben mi alakítjuk a jelenben és a közeljövőben, ezért nagy a felelősségünk.

A jövőről biztosan állíthatjuk, hogy bizonytalan és változó. Reálisan várható, hogy az elkövetkező 18 év jelentős változásokat tartogat, amelyek társadalmi és gazdasági értelemben

¹Abc-ben: Ádám Antal, Balázs Judit, Bartha Zoltán, Benedek András, Beszteri Béla, Csiszér Béla, Csorba-Simon László, Diczig István, Dörnyei Krisztina, Erős Adrienn, Fábián Attila, Fehér János. Gál Jolán, Gazdag László, Gáspár Tamás, Gidai Erzsébet, Gubik Andrea, Hankiss László, Hideg Éva, Istók Pál, Kappéter Anna, Kappéter István, Keller Adrienn, Kiss Endre, Korompai Attila, Kovács Attila, Kőszeghy Attila. Mojzes Imre, Molnár Péter, Nagy Gábor, Nagy Péter, Nagyné Czanka Valéria, Németh Ákos, Nováky Erzsébet, Pongrácz Tiborné, Puczkó László, Samu Mihály, Schmidt Péter, Simon Tamás, Sipos Béla, Szél Bernadett, Szilágyi Gyula, Tanner Gábor, Tóth Attiláné, Tóthné Szita Klára, Tyukodi Gergely, Várnagy Réka, Vass Zoltán, Veigl Helga, Zámbo Balázs és Zámboné Kajári Barbara. A kutatás adminisztrációs teendőit Koszta Valéria látta el.

megváltoztatják világunkat és hazánkat. Jelenlegi adottságaink az átmenetiség – esetenként kaotikus – jegyeit viselik magukon. Ilyen helyzetben gyakran kis változások a jelentől és a múlttól alapvetően eltérő folyamatokat indíthatnak el, megtörve és új irányokba vezérelve a jól kitapintható trendeket, és megteremtve új jövőalternatívák létrejöttének lehetőségét. A kis erősségű tényezők mellett felléphetnek és megerősödhetnek a sohasem észlelt és előre ki nem számítható tényezők is. Ezért hangsúlyt helyezünk a jelenben alig érzékelhető jelenségekre is, amelyeknek most még nem tulajdonítunk különösebb jelentőséget, és olyanokra is, amelyekről úgy véljük, hogy bár kicsi a megvalósulási esélyük, de a jövőt nagymértékben átalakíthatják.

Egyszerre gondolkodunk egyénben és társadalomban. Bizonyos „újdonságok” az egyéneknek már jól ismert eszközök, alkalmazások vagy folyamatok, ám társadalmi szinten még csak megújító potenciállal bírnak (Magyarország Internet lefedettségének ismeretében ilyennek számít például a digitalizáció folyamata). Más „innovációk” már megjelentek a társadalomban, de az egyének még tanulják a velük való együttélés mikéntjét (gondoljunk például az e-közigazgatás alkalmazásaira). Az egyéni és a társadalmi fejlődés egymást indukáló és erősítő folyamat, amelyet kutatásunk során összhangban kezeltünk. Ez a megközelítés különösen fontosnak bizonyult az alternatív foratókönyvek kidolgozásakor, hiszen egy-egy társadalmi jövőkép igazán csak egyéni szintre hozva érthető meg.

A változások feltérképezése komplex feladat. A hazánk jövőjét meghatározó *változásokat két – egymástól gyakran nehezen elválasztható – nagy területen keressük*. Az egyikbe azok tartoznak, *amelyekre van hatásunk*, amelyeket befolyásolni tudunk és/vagy akarunk (pl. a demográfiai folyamatok, az egészségügy és a táplálkozás, a testkultúra, a lelki betegségek, az oktatás, a fenntartható háztartások, a bűnözés-bűnüldözés, a társadalmi irányítás és közigazgatás, a települések fejlesztése). A másikba azok a területek sorolhatók, ahol a várható változások *jelentős társadalmi, gazdasági és/vagy környezeti hatást gyakorolnak hazánk jövőjére* (pl. a globalizáció, a technikai fejlődés és a gazdaság). Ezek a területek alkotják azt a *cselekvési teret*, amelyben döntéseinkkel befolyásolhatjuk hazánk jövőjét.

Ez a szelekció azt eredményezte, hogy bizonyos területek, mint például az úrkutatás vagy a paranormális jelenségek kutatása nem része a munkánknak, mert úgy gondoljuk, hogy ezek az elkövetkező 18 évben nem jelennek meg a gyakorlati életet meghatározó elemek között. Viszonylag keveset foglalkozunk azokkal a kérdéskörökkel is, amelyekkel kapcsolatban a jövőben várható alakulás és a szükséges teendők már Magyarországon is közismertek és elfogadottak, illetve hazai kutatásuk előrehaladott és széles körben ismert – ilyen például a globális klímaváltozás kérdésköre.

A *kutatás első szakaszában* a kiválasztott kutatási területeken *szakértők* – jövőkutatók és más tudományterületek képviselői – *tanulmányokat* készítettek, amelyekben 2025-ig kitekintve előrejelezték a várható változásokat, a negatív és a pozitív fejlődéstendenciákat. A tanulmányok fókuszában a társadalmi és a technikai/technológiai megújulás lehetőségeinek és határainak feltérképezése, és az esetleges veszélyek vagy csapdák bemutatása állt. A szakértők véleményét – félelemteli és reményteljes elvárásaikat – a *Jövőlehetőségek* részben foglaljuk össze. Ezzel párhuzamosan feltérképeztük a társadalmi megújulás egyéni lehetőségeit és módjait: a *mai fiatalok*, azaz a 2025-ös időszak döntéshozó pozícióba kerülő, meghatározó generációjának jövőről alkotott *elgondolásait* vizsgáltuk *kérdőíves felméréssel*. Arra voltunk kíváncsiak, hogy ők, azaz a „millenniumi generáció” tagjai – akiknek életében a globalizáció, a digitalizáció és így a virtuális valóság meghatározó élmények – hogyan viszonyulnak a jövőhöz. Ennek megismeréséhez feltártuk, hogyan gondolkodnak a

középiskolások és a felsőfokú oktatásban részt vevő fiatalok az elkövetkező 18-20 évről. Milyen jövővárakozásaik, félelmeik és reményeik vannak az élet különböző területein, mire számítanak mint a jövő munkavállalói, állampolgárai és mint a civil szféra tagjai, miként képzelik el személyes életüket, milyen lesz a családjuk, hány gyermeket terveznek, mit tesznek azért, hogy reményeik megvalósuljanak, és félelmeik mérséklődjenek.²

Társadalmi és egyéni szinten egyaránt érzékelhető, hogy *a jelen (azaz a cselekvési vagy mozgástér) a múlt és a jövő kettős kötésében, szorításában jelenik meg*. A múltból kinövő *következmény-jövő* adja azt a kiinduló helyzetet, állapotot, amelyhez képest az ettől eltérő jövőalternatívák létrejöhetnek. A jövőről alkotott elképzelések, *jövővárakozások* „húzóerőt” gyakorolnak jelenünkre. Tehát a félelemteli és a reményteljes elvárások, azaz a *jövőlehetőségek*, és a félelmekben és reményekben megjelenő *jövővárakozások* együtt alakítják az egyéni és a társadalmi döntéseket és cselekedeteket.³

A kutatás második szakaszában a szakértői tanulmányokban megfogalmazott jövőlehetőségekre és az empirikus vizsgálatokban megjelent jövővárakozásokra építve forgatókönyveket, scenáriókat képeztünk.

A kutatásban alkalmazott *újszerű jövőkutatási metodológia* kezelni tudja e kettős kötés egyéni és társadalmi oldalát, az egyes kutatási területek jövőjére vonatkozó szakértői véleményeket és az egyéni várakozásokat, erősíti a megközelítés multi- és interdiszciplináris jellegét, és megalapozza a bizonytalan tényezőknek, az innovatív gondolatoknak jövőalternatívákba, alternatív forgatókönyvekbe építésének folyamatát.

2. Magyarország mai helyzete – dióhéjban

1. A magyar népesség száma folyamatosan csökken, struktúrája átalakul, a társadalom elöregedik. 2007-ben a nyugdíjasok száma meghaladta a 3 milliót, az aktív dolgozók aránya rendkívül alacsony (100-ból 39), szegénységben él a lakosság 20%-a, sok az alultáplált gyermek. 100 lakos közül 30 nyugdíjas, 21 tanul, 3 otthon gondozza gyermekét, 3 munkanélküli, 6 pedig egyéb okból nem dolgozik. A gyermekek mintegy 13%-a olyan családban nevelkedik, ahol egy ember sem dolgozik.

2. Jelentősek az eltérések a társadalom különböző adottságú rétegeinek egészségi állapota és átlagéletkora között. Minden ötödik magyar állampolgár tartósan beteg vagy fogyatékos. A nők átlagosan 57,8, a férfiak 53,5 esztendőt töltenek el egészségesen, szemben a fejlett nyugati országok 66, illetve 64,5 évével. A szenvedély-betegség, a káros anyag használat súlyos örökség. A férfiak 40-45, a nők 30%-a dohányzik, és mind korábban kezdik. A lakosság nagy része nappal feketekávéval, fekete teával és kólával, éjjel altatóval él. Az illegális drogfogyasztók száma növekszik. A társadalom viszonya a káros anyagot

² Az egyéni és társadalmi megújulás természetesen a társadalom más generációinál is felfedezhető, ezért kérdőíves vizsgálatokat hazai PhD hallgatók és az MTA IX. Osztály Jövőkutatói Bizottságának tagjai körében is végeztünk.

³ A jövőlehetőségek és a jövővárakozások megfogalmazása kapcsán a cselekvési térben bizonytalan tényezők is megjelennek. A kutatás során ezekre mind a szakértői tanulmányokban, mind a kérdőíves felmérésben figyelemmel voltunk.

használókhöz a lehető legrosszabb (eleinte nem veszik észre, jelentéktelennek minősítik a bajt, később diszkriminálják, stigmatizálják és nem segítik ki őket a bajukból).

3. A rendszerváltozás óta kialakult új réteg általában magas fokú iskolázottsággal rendelkezik. A sokkal nagyobb létszámú, alacsony iskolázottságú, rossz lakás- és egészségügyi körülmények között élő rétegek súlyos társadalmi problémákkal küszködnek. A társadalom többszörösen hátrányos helyzetű rétegét alkotják a romák alacsony műveltségű, munkanélküli, sokgyermekes tagjai.

4. A hazai lakosság nagy részének identitásavari vannak; egyesek olyan identitásokat vállalnak, amelyek másokkal szemben indokolatlanul ellenségesek. Hazánkban gyakori az identitásgyengesség, ami abban is megnyilvánul, hogy sokan a sovinizmus vádjától félve az egészséges nemzeti identitást sem vállalják.

5. A magyar gazdaság szerkezeti problémákkal küzd. A hazai gazdálkodás tulajdoni rendjének átalakítása az államszocialista rendszerben vagyontól megfosztott tulajdonosok szerény kárpótlásával és a korábban köztulajdonba tartozó javak túlnyomó részének privatizálásával ment végbe. Jelentős adó- és egyéb kedvezményeket élvező tekintélyes volumenű, multi- és transznacionális tőkebefektetés következett be. A piaci alapon működő gazdasági társaságok több mint fele nem vesz részt anyagi erejéhez mérten a közteherviselésben.

6. A több mint egymillió nyilvántartott magánvállalkozás azt jelenti, hogy az ország minden tizedik lakosa vállalkozó. Súlyos probléma, hogy ténylegesen csak mintegy 60%-uk működik és fizet adót. Több mint 700 ezerre tehető a kisméretű, nem versenyképes mezőgazdasági egységek száma. Hasonló aránytalanság észlelhető a nyilvántartott civil szervezetek és alapítványok mintegy százezres létszáma, kiterjedt állami támogatottsága, valamint tagságuk céltalan aktivitása és törekvéseik gyenge hatékonysága között.

7. Magyarország pénzgazdálkodása nagy nehézségekkel küzd, ami veszélyezteti a gazdasági stabilitás és növekedés kilátásait.⁴ 2003 és 2006 között az államadósság utáni kamatfizetési kötelezettség négy évben összesen 3,447 milliárd forint volt, 2007-ben, tehát egy évben az előírt kamatfizetési kötelezettség eléri az 1,112 milliárd forintot, a GDP közel 5%-át.

8. A költségvetési bevételek és kiadások hiányos szaldójának csökkenése hátrányos megszorításokra kényszerít. Az államháztartás hosszú távú stabilitásának kulcsa a közszolgáltatások rendszerének strukturális átalakítása, ami átgondolt szerkezetváltási koncepció nélkül súlyos társadalmi és gazdasági érdekeket sérthet. Mindez a közbizalom és a közhangulat romlását idézi elő. A bizalom csökkenéséhez hozzájárul az állami korrupció további terjedése és az ehhez kapcsolódó bűncselekmények növekedése is.

9. A magyar háztartások fogyasztása csak részben tükrözi a makrogazdasági problémákat. A háztartások komfortfokozata javuló tendenciát mutat, a közművekkel való ellátottság az utóbbi 10 évben is jelentősen javult: az ivóvízellátásban minőségi javulás következett be, nőtt a gázvezetékekkel ellátott lakások száma, és nőtt a csatornázottság is. Ezek a kényelmi szempontok egyben nagyobb terhet jelentettek a környezetre, az alacsony közműdíjak mellett pazarló felhasználásnak lehettünk tanúi.

⁴A konvergencia program szerint a következő években csökken a gazdasági növekedés üteme. 70%-kal visszaesik a tárgyi és eszközfelhalmozás. 2009-ig 68,5%-ról 70,4%-ra emelkedik az államadósság GDP arányos értéke.

10. A háztartások energiafogyasztása 25 év alatt megduplázódott. A háztartási összkiadáson belül a legnagyobb tétel az élelmiszerekre fordított összeg, ezt követik közel azonos részesedéssel a lakásfenntartási és közlekedési-hírközlési kiadások. Az utóbbi években növekedésnek indultak a művelődési, üdülési és a szórakozásra fordított kiadások. Mindazonáltal a szabadon elkölthető pénzforrások aránya messze elmarad az EU15, sőt az EU25 átlagától is. Kedvezőtlen tendencia a lakossági megtakarítások csökkenése.

11. A háztartásokban új fogyasztói szokások is megjelentek: terjed az egészségtudatos étkezés, nő a környezettudatos életmód iránti igény. Ez utóbbi számszerűen is megmutatkozik például az ún. ökoházak népszerűségében, illetve az alternatív energiaforrások iránti gazdasági-társadalmi igény növekedésében.

3. Örökségek és globális meghatározottságok

Magyarországon 2025-ig felnő a következő generáció, amelynek a változások különböző típusával kell szembenéznie. Ha ez a generáció minden felkészülés nélkül ébred rá ezekre a változásokra, akkor szinte bizonyosan jövősofokos állapotba kerül, és nem fogja érteni, hogy „hol vesztette el a fonalat”. A felelősség ma a miénk: azt ugyan *nem tudjuk megmondani a következő generációnak, hogy milyen lesz a jövője, de fel tudjuk őket készíteni a jövőről való gondolkodásra*. A jövő egy része már látható: bizonyos folyamatokat és struktúrákat mi hagyunk örökül a következő generációnak, míg bizonyos folyamatokat és struktúrákat a globális meghatározottságok idéznek elő.

Mit örököl ez a generáció? Mindenekelőtt *biztos kimenetelű tényezőket*, mint például a magyar népesség számának lassú csökkenése, a növekvő bevándorlás, az elöregedő lakosság, a hátrányos helyzetű csoportok leszakadása, a magyar és az európai gazdaság tovább növekvő interdependenciája, az állami szerepvállalás csökkenése, a természeti erőforrásaink kielégítő állapota, a növekvő iskolázottság és tudásigény, valamint az innovatív gondolkodásmód.

A készen kapott trendek és struktúrák mellett a következő generációnak számolnia kell a *globális meghatározottságokkal* is. Ezek között gazdasági, ökológiai, társadalmi-demográfiai és politikai problémák egyaránt szerepelnek. A *gazdasági problémák* közé tartoznak a világgazdaság működési problémái, a nemzetközi pénzpiac uralma, az adósságválság, a haszonszerzés elveinek elsődlegessége, a multinacionális cégek erőteljes térhódítása, és az e miatt kialakuló pénzügyi, termelési és társadalmi átrendeződések, a jelentős életszínvonalbeli különbségek, szegénység és gazdagság polarizálódása, a fogyasztói társadalom minden áron való fenntartása és erősítése, a munkanélküliség és migráció, valamint a pénzügyi bűnözés. Egyre láthatóbbá válnak a Föld túlterheléséből adódó *ökológiai problémák*, mint például az édesvíz hiánya, a globális éghajlatváltozás és következményei, a globális légszennyezettség, a környezet túlhasznosítása és pusztítása elsődlegesen az elvtelen haszonszerzés miatt, az energiakészletek csökkenése, veszélyes technológiák és fegyverek elterjedése, valamint környezeti ártalmak. A változások következtében fontos *társadalmi, demográfiai problémákkal* kell számolnunk: népességrobbanás a fejlődő világban, népességcsökkenés a jóléti államokban, kultúrák közeledése és ütközése, világméretű migráció, az oktatás ellehetetlenülése, az egészségi állapot romlása, továbbá a kriminális esetek számának erőteljes növekedése. A problémák megjelennek a *politika* színterén is, hiszen az USA világhatalma és a helyi háborúk, vallási konfliktusok, helyi háborús konfliktusok földrészekre történő kiterjedése, az erőszakra épülő hatalom nyílt vagy burkolt érvényesítése a valós

demokráciával szemben, nemzetközi terrorizmus, a bűnözés világméretűvé válása, fegyverkezés, az etikai viszonyok rendezetlensége mind jelentősen befolyásolják életünket.

A következő generáció előtt álló kihívások azonban nemcsak veszélyek. *Léteznek olyan folyamatok, amelyeket már a jelenben elindítottunk, hogy támogassuk a pozitív fejlődési irányokat.* Jó példa erre az a nemzetközi tendencia, amely az állam és különösen a közigazgatás szerepének újrafogalmazását sürgeti, hogy az állam képes legyen támogatóan megjelenni a pozitív társadalmi folyamatok mellett. A kiegyensúlyozott és komplex fejlesztés itt kulcskérdés, hiszen a pozitív folyamatokat több oldalról kell megtámogatni és a szinergiákra alapozva kell továbbépíteni. Az e-governance bevezetése, az állampolgárok digitális kompetenciájának fejlesztése és a folyamatos innováció csak együttesen hozhat új minőséget a közigazgatási gyakorlatban. Figyelembe kell azonban vennünk, hogy ilyen nagy volumenű fejlesztéseknél, mint a közigazgatás, az innováció, az oktatás és az egészségügyi rendszer fejlesztése, a változások kimenetele nem egyértelmű, és a hosszú távú eredmények előzetes értékelése *közepes bizonytalanságot* tartalmaz.

Vannak olyan folyamatok, jelenségek is (*bizonytalan tényezők*), amelyeket semennyire sem látunk előre. A jelenleg még láthatatlan jövő két forrásból táplálkozik: *vannak olyan újdonságok, amelyekre úgy érezzük, hogy szükségünk van, és ezért reméljük, hogy a körülmények kikényszerítik majd ezek megjelenését.* A mai társadalomban például érezhető egy újfajta reprezentáció iránti igény, de hogy ennek eredményeképpen megerősödik-e a civil szféra, létrejönnek-e új érdekképviseleti szervezetek, vagy esetleg új pártok vállalják fel, ez még nyitott kérdés.

A jelenleg még láthatatlan jövő további forrásai lehetnek *a jövőcsírák, gyenge jelek.* Esetükben sokszor még a fent említett várakozás sem érzékelhető, hiszen itt a változás még olyan kezdeti szakaszban van, hogy maga a változás, illetve annak iránya és kimenete is bizonytalan. *Olyan eseményekről, felfedezésekről* van szó, amelyek hozzájárulnak/járulhatnak egy trend kialakulásához, vagy pedig *olyan folyamatokról,* amelyek már bizonyos dimenzióban (bizonyos társadalmi rétegeknél vagy bizonyos földrajzi területeken) megjelentek, de *hazánkban még nem érzékelhetők.* Ezeket a gyenge jeleket (mint pl. az alternatív gyógymódok, a spiritualitás térnyerése és a mesterséges intelligencia a mindennapokban, a robotizáció széles körű elterjedése) igen nehéz az indulásakor észrevenni és azonosítani, ezért nem könnyű felkészülni bekövetkezésükre. A gyenge jelek azonban olyan jövőcsírákra utalnak (vagyis van bennük egy potenciál), amelyet, ha időben felismerünk, kedvezőbb helyzetet teremthetünk. A gyenge jelek sokszor a rendszer instabil pontjain jelennek meg, és a változások lehetőségét hordozzák, vagyis több lehetséges utat mutatnak.

A Magyarország előtt álló kihívások tehát több dimenzióban jelentkeznek, tartalmukban, struktúrájukban és dinamikájukban is különböznek, ezért eltérő módon kell velük foglalkozni. *Az örökségek és a meghatározottságok* esetében a *kulcskérdés a megfelelő adaptációs képesség, illetve készség. Az adaptáció* tehát nem passzív elszenvedést, hanem *aktív cselekvést igényel.* Ezért szembe kell nézni a létező folyamatokkal és struktúrákkal, megismerni őket és számolni velük jövőnk tervezésénél. Ez az előrelátás hozzásegít bennünket *a preaktív szemlélet erősödéséhez,* aminek lényege, hogy *előre felkészülünk a várható változásokra.* Így nem ellenük dolgozunk, hanem a feltételekhez adaptálódva próbáljuk megvalósítani céljainkat.

Azoknak a pontoknak a meglátása és tervezése, amelyek a bizonytalanságot hordozzák a rendszerben (hiszen a rendszer megismerésén és elfogadásán túl igényünk van annak befolyásolására is), a proaktív szemléletmód lényege. Itt lehetőségünk nyílik a különböző kimenetek, alternatívák összehasonlítására és értékelésére, majd egy alternatíva kiválasztására és egy odavezető stratégia felépítésére. A proaktív gondolkodás során tehát a célunk nemcsak a túlélés, hanem új, kreatív jövő felépítése. Ez sok kérdést hordoz, hiszen a folyamat egyik lényegi jellemzője az instabilitás. A várakozásainkba ezért a tervezett, kreatív jövőn túl a bizonytalanságot is be kell építenünk, ami sokkal nehezebb feladat, hiszen ez a pozitív lehetőségek mellett veszélyeket is hordozhat. A kreatív jövő felé fordulás tehát kockázatvállalást is igényel, és a kockázat mértékét kell csökkentenünk.

A bizonytalanságra tehát felkészülünk, különösen a bizonytalan események és a gyenge jelek vonatkozásában. Ezeknél a tényezőknél a jelen még csak a változás magját rejt magában, a potenciális változsról (mértékéről, irányáról, következményéről) még nagyon keveset tudhatunk. A proaktív gondolkodás, a jövő előzetes kialakításának egyik legfontosabb eszköze tehát a bizonytalanság felismerése és elfogadása. A jövőcsírák tekintetében a proaktív gondolkodás és a várakozások összekapcsolása különösen fontos, hiszen ún. önbeteljesítő jóslatként jövőformáló erővel bír. A jövőcsírák természetének ugyanis sajátja, hogy még maga a változás sem biztos – nem minden csírából fejlődik ki növény. Mint a növény fejlődéséhez, úgy minden változás indukálásához és létrejöttéhez általában emberi gondoskodás (locsolás, gyomlálás), támogatás (kutatás-szelektálás és fejlesztés) szükséges. Emberi döntés kérdése, hogy melyik potenciális gyógyszerre fordítunk kutatási pénzeket, melyik vállalkozás kap hiteleket. A jövőcsírák, a változás magjai csak a változás lehetőségét rejtik, a változást a legtöbb esetben magunknak kell megvalósítanunk.

A változáshoz való viszonyunk tehát meghatározó a jövő szempontjából: *meg kell tanulnunk felismerni és elfogadni korlátainkat, meglátni bennük a lehetőséget, felkészülten várni a jövőt és a mindig érkező váratlant.* Ezeket a lehetőségeket és várakozásokat sokszor félelmekkel és reményekkel teli elvárások formájában fogalmazzuk meg.

4. Jövőlehetőségek – félelmeink és reményeink 2025-ig kitekintve

A félelmeinkben és reményeinkben megjelenő jövőlehetőségeket – mint egy étlapot – a kutatás keretében készült szakértői tanulmányok és empirikus vizsgálódások szisztematikusan feltárták. Ezek a múlt-jelen folytatódásaként vagy a folyamatokban bekövetkező változások hatására jöhetnek létre. Azért van jelentőségük, mert tömegesen megjelenve új irányokba vezérelhetik a jelenlegi tendenciákat, felerősíthetik a bizonytalan tényezőket és a gyenge jeleket is kimozdíthatják „gyengeségükből”.

A kutatás során megpróbáltuk minél szélesebbre tárni a lehetőségek körét, ezért azok között nemcsak a harmonikusan illeszkedők, hanem az egymásnak ellentmondóak is megjelennek – félelem és remény sokszor ugyanannak a kérdéskörnek a két oldala. Nem riadtunk vissza szélsőséges lehetőségek megfogalmazásától sem.

1. táblázat: Félelmek és remények

A vizsgált területek	Félelmek	Remények
Demográfiai folyamatok, család	Romlanak a születési arányszámok, csökken a népességszám, a családszám és az átlagos családnagyság.	A fiatalokban újra megerősödik a vágy a nagycsalád és a több gyermek vállalása iránt.
Egészségi állapot, testi épség, életminőség	Nő az egészségügyi ellátó rendszerek leterheltsége, ami a színvonal romlásához vezethet. Újabb népbetegségek jelennek meg, amelyek egy része az egészségtelen életmódra, más része lelki okokra vezethető vissza. Az idősebb korosztályok egészségi állapota fokozottan romlik.	Az egészség-tudatossággal, egészség-neveléssel és a megelőzés előtérbe kerülésével javul a lakosság egészségi állapota. Előtérbe kerül az egészségügyi rendszer működési feltételeinek javítása, különös tekintettel az itt dolgozóakra. A lakosság egészségi állapota eléri az EU átlagot.
Lelki betegségek, deviancia, viselkedési zavarok	Nő a társadalomba beilleszkedni nem tudó, nem akaró egyének, a depressziósok száma, megbomlik sokak lelki egyensúlya és a devianciák felé fordulnak. Már gyermekkorban is tetten érhető a viselkedési zavarok számának növekedése. Félelmet kelt a szenvedélyekbe menekülés életformává válása.	A közösségek felismerik a deviáns viselkedés megelőzésének fontosságát, több civil szervezet foglalkozik a betegek helyzetének javításával és a fiatalok felvilágosításával. Több figyelmet és nagy támogatást kap a devianciával kapcsolatos és az életminőség-javító, jövőorientált pszichiátriai kutatás és ellátás.
Testkultúra, szabadidő sport, turizmus	Csökken a lakosság érdeklődése a sportolás és az egészséges életmód iránt, 25%-kal nő a túlsúlyos, mozgáshiányos gyermekek aránya, a testkultúra a társadalmi gondolkodás perifériájára szorul. A média mozgásszegény szokások elterjedését katalizálja, közvetetten mozgásszervi betegségeket okozva.	Nő a társadalom egészségtudatossága, népszerűbbé válnak a szabadidősportok. Több generációs családok, kis közösségek szabadidejének kulturált eltöltésére alkalmas színterek létesülnek, ezek közösség-teremtő funkcióval bírnak. A testnevelés kulcsszerepet kap az oktatásban is. Előtérbe kerül a kreatív turizmus.
Táplálkozás, táplálkozási kultúra	Az elszegényedés fokozza az egészségtelen ételek fogyasztását, különösen a hátrányos helyzetű csoportok körében.	A magyar táplálkozási kultúra jó irányban fejlődik, közeledik a mediterrán diétához. A helyes életmód országos mozgalommá válik, a média pozitív szerepet vállal.
Kisebbségek, kiközösítettek	Romlik a kisebbségek, főleg a cigány etnikumhoz tartozó népesség helyzete, fokozódik a bevándorláshoz kapcsolódó félelem. Jelentősen megnő a funkcionális analfabéta, szakképzetlen fiatalok száma. Nő annak kockázata, hogy a kisebbségeken belül konfliktusokat ébresztő „kemény mag” alakuljon ki.	A bevándorlókkal és a kisebbségekkel szemben az elfogadás és a kooperáció a jellemző, különösen a fiatalabb korosztályoknál. A hazánkban élő nemzeti kisebbségek a kulturális identitás, a gyökerek megőrzése mellett konfliktusmentesen válnak a hazai közösség részévé.
Hajléktalanok	Megoldhatatlan a hajléktalanok (re)integrációja a hajléktalan-ellátás jelenlegi intézményrendszerében. E létszámában gyarapodó, zárt csoport veszélyezteti a társadalmi stabilitást.	A hajléktalan-ellátás intézmény-rendszerét ésszerűen átalakítják. A közösségek emberségesen segítik őket, mert felismerik, hogy a hajléktalanok többsége befogadható.
Bűnözés, bűnmegelőzés	Erősödik a politikai-gazdasági bűnözés, különösen a korrupció. Összefonódik a politikai terrorizmus és a nemzetközi bűnözés, a nemzetközi terrorizmus és a hazai bűnözés. Tovább erősödik az IT bűnözés, elterjednek a befektetési csalások, megerősödik a lakásmaffia.	Lényeges jogszabályi változtatások és a nemzetközi szervezetekkel való együttműködés kialakítása révén csökken a korrupció, javul a környezeti morál, mérséklődnek a befektetési csalások, megfékezhető az IT bűnözés. A bűnözési folyamat mérséklésében kulcs-szerepet kap a civil szervezetek és a civil ellenőrzés fejlesztése.

A vizsgált területek	Félelmek	Remények
Bio- és géntechnológia	Láthatóvá válnak a bio- és géntechnológia alkalmazásának veszélyei, megjelennek az első negatív következmények. Az emberek számára áttekinthetetlen kutatások növelik a lakosság félelmeit, amit a média is felerősít.	A biotechnológia alkalmazásával növelik a hatékonyságot, jelentős gazdasági hasznot eredményezve. A géntechnológia széles körű alkalmazásának köszönhetően nő a termőképesség, gyorsabb az érési folyamat, egyszerűbb a termelés, kevesebb a veszteség, fenntarthatóbb a mezőgazdaság.
Nanotechnológia	Új veszélyeket jelent a molekuláris átrendeződés. A méretek módosítása befolyásolja károsító potenciáljukat, ezért veszélyesek az emberi egészségre is. Nő a manipulációs veszély.	Az interdiszciplináris nanotudomány az „új ipari forradalom” meghatározó tényezője lesz. A fejlesztések és alkalmazások főleg az orvostudományban hoznak átütő sikereket.
Digitális szakadék	Hatalmas különbség alakul ki a társadalom különböző rétegei között, ami megjelenik és erősödik kor, iskolai végzettség és területi elhelyezkedés szerint. A lemaradók kilátástalansága társadalmi konfliktus kialakulásának veszélyét hordozza.	Felismert és közismert lesz a társadalom kettészakadásának problémája. A múlt tapasztalatai és az új helyzetek felismerése segíti a társadalmi összhang megteremtését.
Nevelés, oktatás	A változások új kihívások elé állítják a nevelési-oktatási rendszert, ami félelmet kelt a szektorban. A mobil és távoktatás csak elszigetelten jelenik meg, a hagyományos oktatási módszerek dominálnak. A sikertelen alkalmazkodás rontja az oktatás színvonalát és a pedagógusok megítélését. A társadalomban nő az analfabetizmus.	Alaposan foglalkoznak a nevelés hatékony módszereinek kialakításával. Az egyénre jellemző tanulás technikai feltételrendszere az informatika térhódításával, a mobil hálózatokhoz való hozzáférés bővülésével minőségében is átalakul. Az új tanulási formák – mobil tanulás, közösségi tanulás, távoktatás – egyre jelentősebb szerepet kapnak az intézményes oktatás mellett.
E-közigazgatás	Az e-közigazgatás kiterjedése tovább erősítheti a digitális szakadék okozta reális félelmet. A magyar lakosság nagy része (főleg az alulképzettek és a kisebbségi csoportokba tartozók) nem tudja kihasználni az új lehetőségeket, és így kiszorulnak bizonyos társadalmi folyamatokból.	A millenniumi generáció felnövekedésével létrejön a „digitális bennszülöttek világa”, akik eligazodnak az „e”-világban. A digitális ügyintézés a társadalom pozitívan fogadja, és aktívan használja, így hatékonyabbá válik a hivatalos ügyek intézése.
Globalizáció	A globalizáció magában hordozza az eddig sikeresen elkerült uniformizálódás lehetőségét. A félelmek mezoszinten jelennek meg: itt ütközik össze a globalizáció új világa a társadalommal. Megvalósul a globalizáció jelenlegi állapotának öndestruktív karaktere. Megfordítja a gazdagok és a szegények társadalmi aktivitását. A globalizáció közeljövőjének egyik leghatalmasabb problémája a természetes reziduumok kérdésköre lesz. Hiányoznak a globális problémák megoldásában hatékonyan működő aktorok.	Létrejönnek és megerősödnek a globális világot szabályozni képes aktorok. Sok nemzet együtt létrehozza a nemzetközi rendőrségek, bíróságok rendszerét és azok demokratikus ellenőrzését, és elfogadja globális intézkedéseit és döntéseit. Olyan törvények globális kialakítása válik elfogadottá, amelyek az egyes államok szintjén – az ott lakók alapvetően különböző véleménye miatt – nem remélhető, hogy elfogadható lenne (döntést lehet hozni például abban a kérdésben, hogy egy országon belüli nemzetiségek, kisebbségek hogyan éljenek békében egymás mellett).
Természeti környezet	Szűkülnek a meg nem újuló természeti erőforrások, ijesztően romlik a környezet állapota. Erősödnek és gyakoribbá válnak a természeti katasztrófák. Az univerzális megoldásoknak nincsenek univerzális aktorai.	Nő a társadalom környezet-tudatossága, az oktatásban kora gyerekkortól kezdve nagy szerepet kap a fenntarthatóság. A fogyasztási szokások jobban harmonizálnak a környezeti igényekkel. A technikai fejlődés nagyban hozzájárul a környezetkímélő alkalmazások megvalósításához.

A vizsgált területek	Félelmek	Remények
Települések	A fejlesztések kiegyensúlyozatlanok, a területi szempontok háttérbe szorulnak a makro-stratégiák kidolgozásánál és így nőnek a területi egyenlőtlenségek, fokozódik a centralizáció. „Sivatagi katedrálisok” alakulnak ki. Új típusú szerkezetváltási nehézségek megjelenésével új válságterületek alakulnak ki. Kulturális szokások és értékrendek elvesznek.	Várható, hogy az ország területi szerkezetében funkcionális differenciálódás és bizonyos súlypontok áthelyeződése lezajlik. Megváltozik az ország határmenti periférikus területeinek helyzete az EU-n belüli határok mentén. Budapest megváltozott szerepkörrel működik tovább, új nemzetközi funkciókat megszerezve. A kistérségek és falvak fejlesztésében nagyobb szerepet kapnak a helyi közösségek és szerveződések.
Fenntartható háztartások	A fogyasztók kiszolgáltatottakká és rabjaivá válnak a bevásárló- és szórakoztató központoknak, a fogyasztói társadalom kontroll nélkül terjeszkedik. A fogyasztás kritikája erőszakos formákat ölt, megjelenik a plaza-vandalizmus.	A jövő fenntartható háztartásaiban új fogyasztói szokások alakulnak ki. A fenntarthatóság elvét szem előtt tartják a fogyasztásban és az élettér felépítésében is. Tovább terjed az öko- és bio-divat, mint pl. az ökodesign. A fiatalok természet közeli háztartásra vágnak.
Gazdaság	Jelentős gazdasági változások hiányában hazánk gazdasági téren lecsúszik az EU legelmaradottabb három országa közé. Pénzstabilitás helyett inflációs „rángatózás” a jellemző. Rögzül az elavult import nyersanyag-, energia- és alkatrész-függő szerkezet, tartós deficit, magas infláció és munkanélküliség várható. Folytatódik kiszolgáltatottságunk, eladósodásunk, a nemzetközi tőkének. A külföldi tőke itthon tartása érdekében további kedvezményeket biztosítunk a nemzetközi befektetőknek.	Gazdasági téren megvalósul a felzárkózás az Európai Unió (akkori) legfejlettebb 15 országának átlagához a főbb makro mutatók és a modern gazdaságszerkezet terén. Hosszú távú modernizációs stratégia kerül megfogalmazásra, amelynek megvalósításában a gazdasági, politikai és társadalmi szereplők együttműködnek. A modernizáció hatásai mikro szinten is megjelennek, megfelelő ösztönzők mellett a kisvállalkozások is képesek az új üzleti eszközök alkalmazására és a folyamatos innovációra.

Összesítve arra következtethetünk, hogy a *félelmek* azért jelennek meg, mert a résztvevők (lakosság, döntéshozók) nem gondolkodnak felelősen, nem részesítik előnyben a közösség érdekeit, nem tesznek (eleget) a pozitív jövő érdekében, és a változásokhoz nem viszonyulnak kreatívan. A *remények* azért lehetnek reálisak, mert hosszú távú, felelős gondolkodást és cselekedeteket tükröznek, előtérbe kerülnek a közösségi érdekek és értékek, és a változásra a megújítás, a kreatív megközelítés a válasz.

5. Jövőalternatívák: alternatív forgatókönyvek – Magyarország 2025

A szakértők által megfogalmazott félelmek és remények a magyar jövő reális lehetőségei. Természetesen nem fog mind megvalósulni. Az, hogy ezek közül melyek és milyen struktúrában válhatnak valóra, attól függ, hogyan viszonyul ezekhez a magyar társadalom. Alapvetően az a meghatározó, hogy *a jelenlegi döntéshozók és a jövőben döntéshozatali pozícióba kerülők, azaz a mai közép- és főiskolások hogyan gondolkodnak, hogyan hangolják össze elképzeléseiket és javaslataikat, és mit tesznek a közösen elfogadott jövőalternatívák megvalósulásáért.*

Gondolkodásunk két alapegysége az egyén és a társadalom. *Az egyénen keresztül próbáljuk megérteni a jövő társadalmát.* Az egyén különböző területeken megjelenő szerepei együttesen egy-egy nagyobb képet adnak ki. Az, hogy az egyének alkotta mozaikdarabkák milyen

összetett képekké állnak össze, attól függ, hogy a társadalmi szereplők mit feltételeznek a jövőről, hogyan gondolkodnak róla, milyen a viszonyuk a változáshoz, mire vágnak, mit preferálnak és mit hajlandók tenni a megvalósításért. A különböző csoportokat alkotó egyénekből, gondolkodásukból és tervezett cselekedeteikből – társadalmi helyük és szerepük alapján, érzékeltetve a jövőre vonatkozó félelmek és remények csomópontjait – jutunk el különböző lehetséges jövőalternatívák, alternatív forgatókönyvek megfogalmazásához, figyelembe véve a társadalomnak a valóra váltáshoz szükséges lehetőségét, képességét és akaratát.

A végzés előtt álló középiskolások és a felsőoktatásban résztvevők (akik 2025-ben 36-40 évesek lesznek) jövőhöz való viszonyulását kérdőíves módszerrel vizsgáltuk. Az 1000 fős, rétegezett mintavételi eljárással készült, középiskolások körében végzett lekérdezés alapján Ward-eljárással hét csoport különült el: a tudatosak (23%), a racionálisak (19%), a céltalanok (16%), a jógyerekek (14%), a nyitottak (13%), a rettegők (9%) és a kallódók (6%) csoportja. Az 500 fős, önkényesen kiválasztott (fő szempontunk a hallgatók könnyű elérhetősége és a költséghatékonyság volt), felsőoktatásban résztvevők körében végzett felmérésünkben szintén Ward-eljárással öt homogén csoportot kaptunk: élet-tervezőmérnökök (24%), kincstári optimisták (16%), vészmadarak (21%), céltudatos simulékonyak (25%) és a középiskolásoknál is jelen lévő kallódók csoportja (14%).

Hazánk jövőbeli állapota szempontjából meghatározó jelentőségű *scenárióváltozók* – az értékek (közösségi értékek és egyéni értékek), és a társadalmi fejlődés/haladás (stagnálás/hanyatlás és növekedés/fejlődés) mint koordináták – *mentén négy*, stratégiaformáló jelentőségű *alternatív forgatókönyvet dolgoztunk ki 2025-re*. Ezekben más-más módon jelenik meg a jövőről való gondolkodást és a jövőért végzendő/végzett cselekedeteket jellemző négy *integráló erő: a felelősség, a közösségi lét és élmény, a cselekvés és a kreativitás*. Az integráló erők jelentősen befolyásolják, hogy milyen társadalomkép alakulhat ki, hiszen a különböző társadalmi csoportok e jellemzőik alapján alakítják ki saját forgatókönyvüket.

1. ábra: Alternatív forgatókönyvek: jövőalternatívák

A vizsgált középiskolások között a „nyitottak”-at, a „racionálisak”-at és a „jogyerekek”-et, az egyetemista/főiskolás vizsgáltjaink között az „élet-tervezőmérnökök”-et és a „kinestári optimisták”-at a közösségi értékek és a haladásra, fejlődésre törekvés jellemzi. Minthogy a középiskolások körében ez a három csoport összesen közel felét, az egyetemista/főiskolás vizsgáltjaink között a 40%-át adják a mintának, elsősorban örájuk alapozva történhetnek majd változások. Azaz olyan Magyarország alakulhat ki 2025-re, amelyben az ő értékrendjük meghatározó lehet, feltéve, ha nagy változást okozó külső körülmények nem teszik ezt lehetetlenné. Indokolt ezért, hogy 2025-re az egyik lehetséges forgatókönyv olyan legyen, amelyben a közösségi értékek és a haladás/fejlődés dominálnak. Ezt írjuk le az 1. forgatókönyvben.

Az 1. forgatókönyv – Egyén a közösség hálójában – integráló erői

Felelősség

Nagy az egyének felelőssége, hiszen a hálózatban egyre kevesebb lesz az állami rendszerek útján adott stabil pont, mert az államnak egyre kisebb szerepet kell vállalnia az élet szabályozásában. A közösségi emberek nagy része felismeri saját felelősségét a baj elkerülésében, ezért nagyobb hangsúlyt fektetnek az egészséges környezet kialakítására, az egészséges táplálkozásra, az önképzésre és az önfejlesztés különböző formáira. Átalakulnak a helyi döntési folyamatok is. A szubszidiaritás elvének megfelelően nő a helyi autonómia és a kisközösségek nagyobb szerepet, felelősséget kapnak saját jövőjük alakításában, főleg helyi szintű, de országos ügyekben is nagyobb döntési jogkörrel rendelkeznek majd. A közösség tagjai felelősségteljesen jelölik ki a prioritásokat, és ők cselekszenek is azok megvalósításáért.

Közösségi lét

E forgatókönyv lényegi eleme. A közösség a mai fiatalok számára a hagyományos értelmezésnél tágabb formában jelenik meg. A család, a szomszédság és a barátok mellett megjelenik a virtuális közösség formálódása is. Az egyén és a közösség harmóniában van. A közösség olyan hálót alkot, amelyben mindenki megtalálja a helyét, és vigyáz arra, hogy a társadalom „összetartó” maradjon. Nem engedi, hogy jelentős csoportok, rétegek kihulljanak a hálóból, kiszakadjanak belőle. Az egyén felelősséget érez a kisebb-nagyobb közösségért. Jó közösségben a közösségi gondolkodás hosszú távú.

Tevékenység

A szereplők, az egyének hálózatot alkotva akkor tudnak mindnyájuknak megfelelő stratégiákat kialakítani, ha összehangolják szerepeiket. A szerepek összehangolásához először a hálózatban való gondolkodást kell elsajátítaniuk, ami túllép a lineáris megközelítésmódon, ami korábban jellemezte az emberek gondolkodását. A hálózat részeként élő és cselekvő egyén tehát a hálózat részeként értelmezi saját cselekedeteit, és öntevékenyen keresi, hogyan növelheti a hálózat erejét és küszöbölheti ki a gyenge pontjait. Akik felismerték, hogy a közösséggel kölcsönhatásban élnek, a közösség érdekében változatos tevékenységet folytatnak. Ebben a társadalomban mindenki minden tőle telhetőt megtesz majd azért, hogy a közösséget segítse: a gyermekek, a fiatalok és a 60 év felettiek is.

Kreativitás

A millenniumi generációra nagy feladat vár, ha ki akar törni a jelenből, és új utat akar törni a globális és helyi meghatározottságok között. Minden egyénnek hatékonyan be kell illeszkedni a fent leírt képbe, és ehhez kreatívnak kell lennie.

Előnyös, hogy nem teljesen egyforma az ebbe a forgatókönyvbe tartozó fiataloknak a vélekedése, mert különbözőek összefogása jobb eredménnyel, több újdonsággal kecsegtet, mint ha majdnem azonos gondolkodású és látásmódú emberek alkotnának közösséget. A különböző területeken kreatívak és az önmagukban nem kreatívak együttes kreativitásra válnak képessé, a közösség szociális energiát gerjesztő hatása segítségével. Ez segíthet abban is, hogy mind többeket bizakodással töltsön el a következő időszak, hogy várják a jövőt, azt pozitívnak képzeljék el, és meg is valósítsák azt.

Feltételezhető, hogy az országon belüli közösségi hatások nem tudnak érvényesülni. A világ nagy többsége nem érzi magát érdekeltnek abban, hogy a magyarok közösségében kialakuló együttműködést elfogadja, ebből következően erőteljesebben akar és tud hatni hazánkra. Így az országon belül elsősorban az *individuális gondolkodás* – ami ma a 18 éves középiskolások és a felsőoktatásban résztvevők kb. egynegyed részére jellemző – *válhat meghatározóvá*, és olyan társadalom alakulhat ki, mint amilyet a *2. forgatókönyvben* írunk le.

A 2. forgatókönyv – Individuumok társadalma – integráló erői

Felelősség

A felelősség a saját életük megszervezéséhez kötődik. Valószínűnek tartják és szeretnék, hogy több hitvilágot, vallást is megismerjenek. Minden olyan dolgot szeretnének, ami a mostani elképzelés szerint hosszú távon javíthatja az emberek életminőségét: az öko-termékek elterjedését, a génkezelt élelmiszerek kisebb arányát az élelmiszerszektorban, a génterápiás gyógyítást. Nem szeretnék, hogy a parlamentben csak két párt legyen, vagy hogy az iskolai tanulást felváltsa az otthoni. Nagyon tudatosak, ők adják a legkevesebb bizonytalan választ.

Közösségi lét

A közösségi élet csak átmenetileg fontos számukra, amíg az adott ad hoc közösségben részt vesznek. Nem zavarja, ha az adott közösség kiejti őket, vagy ha kiszakadnak abból. Életüket önállóan, egyedül élik le. „Egyszemélyes csoportot” alkotnak. Preferálják a fogyasztói vagy élménytársadalomban élést (élményturizmus, élményoktatás), ami együtt jár a munka- és karrierközpontúsággal, a gazdagság további felhalmozásával is. Lehetséges, hogy ez az alkalmazkodó képességük egyféle kifejtése a globális világban? Másoknál sokkal jobban fognak helyt állni, ha a nemzetközi nagyvállalatok vállalatok irányító hatalommá válnak. Az ebben az alternatívában élők az életminőséget javító technológia fejlesztését igen fontosnak tartják. Örömmel fogadják a piac további terjeszkedését, a közszolgáltatások privatizálását. Államtól, társadalomtól nem várnak segítséget, csak azt, hogy egyéni értékeiket, életcéljaikat ne korlátozzák, ne keresztezzék.

Tevékenység

Elképzeléseiket és sorsuk alakulását a tetteikhez kötik. Öngondoskodók, a saját jövőjük aktív alakítói. A tanulást igen fontosnak tartják az életükben. Jellemző rájuk a tudatosan választott egészséges életmód: úgy tervezik, hogy a jövőben sem fogyasztanak drogot, nem fognak dohányozni, mértéktelenül alkoholistálni, így reményeik szerint egészségesek maradnak. A deviáns viselkedés minden formája a lehető legtávolabb áll tőlük. A társadalom aktív tagjaként adnának a rászorulóknak, szelektíven gyűjtenék a hulladékot, és adót sem csalnának. Saját és az egész lakosság életminőségének javulását várják, alapvetően optimistán viszonyulnak a jövőhöz, úgy érzik, ennek kulcsa az ő kezükben van.

Kreativitás

Az individualisták kreativitása egyéni, és nem terjed ki a közösségi kreativitás szintjére. Rendszeres munkájukkal betagozódnak a társadalomba, így kedvező feltételeket teremtenek a gazdaság fejlődéséhez is. Nem lesznek a társadalom vezető tagjai, még kevésbé az újítói, hiszen azért áldozatokat is kell hozni, viszont mindig ott lesznek a tűz közelében.

Komoly lehetőségnek tekintjük, hogy olyan mértékben fokozódik hazánkban a szélsőségek erősödése és szembenállásuk, hogy a nagy többség *rettegővé* válik, más része nem találja a helyét, dacosan *kallódó* lesz. Ilyen következménye lehet annak is, ha olyan mértékűvé válik a multinacionális vállalkozások gazdasági uralma, hogy a magyar közösségek nem jutnak elfogadható szerephez, mert nem lesz lehetőségük és/vagy erejük arra, hogy a magyarság érdekeit és a saját érdekeit kellő mértékben figyelembe vételessék. Ma rettegők és kallódók a 18 évesek között együttesen 15%, a főiskolai képzésben résztvevők között a vészmadarak és a kallódók együttesen 35%. A körülmények miatt lehetséges, hogy többen ezekhez hasonlóvá válnak. Az ilyen helyzetet írjuk le a *3. forgatókönyvben*.

A 3. forgatókönyv – Magunkra hagytak, magunkra maradtunk – integráló erői

Felelősség

A rettegek azért nem vállalnak felelősséget, mert még attól is félnek, a kallódók pedig nem érznek felelősséget mások iránt sem.

Közösségi lét

A rettegek nem keresnek (és nem is találnak) megoldást a közösségi életben a jövőtől való félelmükre. A kallódók alkalmi közösségeket változtatva élnek.

Tevékenység

A tanulást nem tartják pozitív kiútnak. Nem adakoznának, mert valószínűleg eddig sem ezt látták, vagy, mert nem gondolják, hogy telne rá. A rettegek otthonülők és absztinensek, a szabályokhoz negatívan alkalmazkodnak, azokat nem hágják át, de nem teljesítik. Nem sportolnának, mert ezt sem láthatták soha otthon, ennek ellenére sem gondolják, hogy valaha elhíznának. A legtöbb kérdésben határozatlanok, amihez nem értenek, azt elutasítják. A globalizálódó világot elvetik, és ellene vannak az EU-nak is.

Kreativitás

Nem kreatívak, de jó irányítással a kallódókban kibontakozhat a kreativitás, és az kihozhatja őket a társadalommal dacoló állapotukból.

Nem tarthatjuk kizártnak, hogy az egész világ állapota olyan mértékben romlik, hogy a magyar többség nem fogja értelmét látni annak, hogy igyekezzék sorsát jóra alakítani, de még annak sem, hogy rettegjen vagy dacoskodjon. Az agresszió-alakulás megfigyelése alapján tudjuk, hogy a kisgyermek is, ha sokáig hiába dühösködött, közömbössé, semmivel nem törődővé válik. Ilyenszerű állapot *a felnőttek közönyös közösségi játékokba, felelőtlen „dagonyázásba” merülése*. Vizsgálatunk szerint ilyenre hajlamos ma a 18 éves középiskolások 16%-a. A vizsgált egyetemisták és főiskolások körében ilyeneket nem találtunk (aki ilyen, az szerencsére nem jut be a főiskolai képzésbe). *4. forgatókönyvként* azt fogalmazzuk meg, hogy milyenek valószínűsíthető az a Magyarország, amelyben a többség céltalanná válik.

A 4. forgatókönyv – Együtt sodródunk és dagonyázunk – integráló erői

Felelősség

A felelősség elkerülésére való tudatos törekvés ebben a társadalomban jellemzővé válik. Egy sodródó ország sodródó polgárai passzívak, érdektelenek. Nincsenek céljaik, semmit sem remélnek elérni. A változásokat nem szeretik, a kihívások elől menekülnek. Jelentős szabadidővel rendelkeznek, idejük nagy részét otthon töltik.

Közösségi lét

Sokat vannak közösségben, de egyikhez sem kötődnek. Nem érdekli őket a közvetlen vagy tágabb környezetüknek sem a jelene, sem a jövője. Csoporthoz csak annyiban tartoznak, hogy kötelezettségvállalás nélkül kellemesebben érzik magukat többekkel körülvéve, mint egyedül. A kifelé passzívak egy része közösségi élményeket határozottan keres és erős, zárt délies családmodellt valósít meg. Visszatér a hagyományos sokgyermekes család, mert a gyarapodás záloga nem a vagyon felhalmozása, hanem a sok gyermek. Ezt ma erősítheti a családpolitika, ami a rossz körülmények között élő sokgyermekeseket támogatja leginkább. Nemzettudatuk is passzív. Ha magyarnak határozzák meg magukat, az csak annyit jelent náluk, hogy elhatárolják magukat a kevésbé ismert emberektől, de a magyarságot nem igyekeznek alaposabban megismerni.

Tevékenység

Munkájukban csupán a kiosztott feladatok végrehajtására hajlandók, igénylik és elvárják a folyamatos kontrollt és irányítást. Nincs karrierizmus, mindenki sok szabadidőt keres. Mellékessé válik a versengés. Egyik részük családot nem alapító, vagy családban sikertelen, mert felelősséget nem vállaló emberek. Sodródó emberünk tehát egyedül fog élni, önmagán kívül igazán nem törődik senkivel. Gyermeke ennek ellenére lehet, akár több partnertől is, mert azzal sem törődik, hogy védekezzen gyermekáldás ellen. A „céltalan”-nak minősítettek különösen (de sajnos eléggé általánosan a most végzős középiskolások általában is) keveset tesznek a jövőjük alakulásáért, nem foglalkoznak azzal, hogy mit tartogat számukra a következő pár év. A céltalanság a jövőelvárásaikon is megmutatkozik. Könnyebben meg tudják azt mondani, amit nem akarnak, mint amit igen. Önkéntes munkát nem végeznének. Nem hisznek abban sem, hogy beszélnének nyelveket, vagy azt lehetőségük lenne használni valamikor. Más középiskolásokhoz képest kevésbé tartják valószínűnek, hogy a génkezelt élelmiszerek kiszorítanák a hagyományosakat a piacról, vagy hogy újabb gyógyíthatatlan betegségek jelennének meg a világban. A többiekhez képest nem szeretnék a több ökoterméket, ellentétben a génkezelt élelmiszerek elterjedésével.

Kreativitás

Ez hiányzik belőlük leginkább, egyáltalán nem kreatívak, munkájukban csupán a kiosztott feladatok végrehajtására hajlandók, igénylik és elvárják a folyamatos kontrollt és irányítást.

A felvázolt négy forgatókönyvben eltérően érvényesül a négy integráló erő. Az *„Egyén a közösség hálójában”* forgatókönyv mind a négy jövőintegráló erőt pozitívan egyesíti magában, a *„Magunkra hagytak, magunkra maradtunk”* egyiket sem fogadja be. A felelősség, a tevékenység és a kreativitás az *„Individuumok társadalma”* forgatókönyv jellemzői, amiből hiányzik a közösségi élet előrevivő ereje. Erre vezethető vissza, hogy az itt megjelenő kreativitás kizárólag az egyéni megújulást szolgálja, a közösségit csak közvetetten. A közösségi lét megjelenik ugyan az *„Együtt sodródunk és dagonyázunk”* forgatókönyvben, de a közösségi szellem itt inkább visszahúzó erejű, mint előrevivő. Az 1. forgatókönyv előremutató, tartalmaz jövőt ígér, a 2. a még elfogadhatót, a 3. és a 4. forgatókönyveket azért érdemes átgondolni, hogy tudjuk, mit lenne jó elkerülni.

Mind a négy forgatókönyv megvalósulását lehetségesnek tartjuk. Az 1. számú forgatókönyv a leginkább jövőorientált, amely kifejezi, hogy LEHET MÁSKÉNT is, a jelenlegi jellemzőktől eltérően elképzelni és alakítani jövőnket, társadalmi és egyéni szinten egyaránt pozitív jövőt felépíteni. A 2. forgatókönyv 2025-ig sikeres lehetne, csak később válna aggasztóvá a helyzet az elszakadó individualista réteg önzése miatt, és azért is, mert az elhanyagolt és sértett kallódók irányításával olyan forradalmi hangulatú tömeg alakulna ki, amely romboló forradalmat valósítana meg, amit az individualisták nem lennének képesek kezelni. A 3. forgatókönyv veszélyes. A rettegés bizonyos ponton túl kiváltja a teljesen szabályozatlan destruktív agresszivitást, a kallódás tulajdonképpen ennek már előszobája, ami erősödhet. A 4. forgatókönyv remélhetőleg nem valósul meg.

Nem közömbös, hogy ezek közül melyik forgatókönyv (jövőalternatíva) valósul meg. Az egyes jövőalternatívák ugyanis a kutatás során feltárt félelmeknek és reményeknek más-más csoportjait erősíthetik fel, amelynek következtében a 2025-beli Magyarországnak merőben eltérő állapotai állhatnak elő. A bizonytalanság leküzdése érdekében ezért minden lehetséges módon elő kell segíteni, hogy a kedvezőnek ítélt jövőalternatívák megvalósulása sokkal inkább várható legyen, mint a kedvezőtleneké.

6. Üzenet

A Magyar Tudományos Akadémia kezdeményezésére és támogatásával végzett kutatás megmutatta, hogy milyen jövőlehetőségekkel lehet számolnunk, és ezekre építve milyen alternatív forgatókönyvek dolgozhatók ki hazánk társadalmára 2025-ig. Tudományos elfogulatlansággal és megbízhatósággal tisztáztuk, milyen félelmekkel és reményekkel nézhet szembe hazánkban a millenniumi generáció felnőtté válásának időszakára. A tanulmány és az alternatív forgatókönyvek a jelenlegitől eltérő jövőket körvonalaznak, megmutatva, hogy LEHET MÁSKÉNT ÉS JOBBAN, *de lehet rosszabbul is élni, mint jelenleg.*

A IX. Osztály Jövőkutató Bizottsága jelen üzenetében kéri az MTA Elnökségét, hogy ajánlja a kormány és a döntéshozók figyelmébe megállapításainkat, és hogy azokat közvetítse a magyar társadalom felé. Állami programokban, oktatási célokban, minősítésekben és más, a társadalmi cselekvést megtestesítő célkitűzésekben tartsák szem előtt a négy forgatókönyv tanulságait. A forgatókönyvek váljanak társadalmi és kormányzati diskurzusok tárgyává, hogy olyan döntések meghozatalát és társadalmi mechanizmusok kialakulását segítsék elő, amelyek növelik a pozitívabb forgatókönyvek esélyeit a negatív forgatókönyvek rovására.

Mit tartunk fontosnak kiemelni a jövő szempontjából?

A hazánk alakulását meghatározó tényezők

Magyarország mindenkori jelenét és jövőjét a nemzetközi erőter határozta/határozza meg, és nagy valószínűséggel fogja meghatározni, amelyben korlátozott a mozgástér. Több-kevesebb befolyásunk lehet ugyanakkor erre az erőterre, és az országon belüli döntésekkel az ország fejlődése kedvező irányba vezérelhető. A lakosság rendszerváltáshoz fűzött reménye és a piacgazdaság valóságának ütközése frusztrációt váltott ki a magyar társadalomban, ami még sokáig hátráltatni fogja a kiegyensúlyozott együttműködést.

Technikai és társadalmi megújulás

A jövőt elsősorban a társadalom, a társadalmi kohézió, a társadalom résztvevői, azaz maguk az emberek fogják meghatározni. A technikai megújulás nem cél, hanem eszköz a társadalmi megújuláshoz. Az info-kommunikációs technológiák az oktatásban, a kormányzásban és a munka területén, valamint a közösségi, együttélési és a szocio-humán technológiák/technikák kiszolgáló szerepe a társadalom életében terjedőben vannak, de társadalmi segítség, kontroll és tolerancia hiányában néha inkább mélyítik a társadalom kettészakadását, és nem erősítik a társadalmi kohéziót. Óriási fejlődés várható a biotechnika és a gén-technológia területén, bizonyára társadalmilag elfogadottá válik a nanotechnológia. Az új tudományos eredmények és azok alkalmazása terén folyó hazai és nemzetközi kutatások társadalmi megismertetése, valamint a velük kapcsolatos veszélyek és félelmek leküzdése terén a társadalmi kommunikációs és kutatásirányítási feladatoknak is szélesedniük kell a jövőben.

Egészségünk és szociális problémáink

Az MTA sokat tesz az egészségüggyel összefüggő tudományok fejlesztéséért, de nem eléggé tudja befolyásolni a tudományos megállapításoknak megfelelő fejlesztést. Az egészségügyi ellátásra sokkal többet érdemes áldozni, és még többet az egészséges életvitelre nevelésre. Az MTA és az állami vezetés segítse a társadalmi-egészségnevelési szempontok érvényre jutását. Teljes paradigmaváltás szükséges a lakosság mind szélesebb rétegét megcélzó felvilágosító munkában. A társadalom szabályozásában nagy szerepe van a bűnüldözésnek, a szociális ellátásnak és a mentálhigiénének. Támogatjuk, hogy az MTA tudományosan foglalkozzon ezekkel a növekvő problémákkal, sokoldalúan tanulmányozza, mit lehet és kell tenni. A civil

szervezeteknek lényegesen nagyobb hangsúlyt kell kapniuk mind a három területen. Az elvek és a gyakorlat kidolgozásában a participativitás, a felelősség, a cselekedetekre való készség és a kreativitás megfelelő érvényesülése szükséges.

A jövő formálása

A jövő ésszerű, keretek között mozgó, a kreativitásnak, valamint a gyenge jelek és jövőcsírák felismerésének teret adó formálásához alapvető az emberek jövőhöz való pozitív viszonya, jövőorientáltsága. Ennek jelentőségét a magyar jövőkutatók régen felismerték, és világszerte elfogadtattuk. Jelen munkával reméljük, hogy az MTA közössége és vezetői is felismerik ezt, és segítenek szélesebb körben is tudatosítani. Remélhető, hogy közösen elérhető a jövő szempontjainak megfelelő oktatási, nevelési elvek kialakítása és alkalmazása. Ennek eredménye lehet a társadalmi konszenzuson alapuló, országosan elfogadható, és a környező országokban is méltányolható világos jövőkép megfogalmazása.

A jövő legfőbb letéteményese és alakítója a mai ifjúság. Számos vizsgálat szerint a magyar fiatalok elveikben törödni szeretnének a jövővel, a családjukkal. Sajnos, nem kellően készítették/készítik fel őket ennek gyakorlati megvalósítására. Érthető, hogy céljuk a siker, álmuk a jól fizetett állás és a szerény gazdagodás, erős körükben a félelem a jövő kiszámíthatatlanságától, mert megszűnt számukra a kiszámítható életpálya. Félnék a felelősségvállalástól, ezért kitolják a párválasztás, a családalapítás és a gyermekvállalás idejét. A fiatalok nemzeti és globális felelősségérzésre nevelésével és oktatásával sokkal alaposabban kell törödni.

Feladatok a nevelés és oktatás területén

Az Akadémiának és az állami vezetésnek élen kell járnia a 21. századhoz illő nevelés és oktatás elméletének és gyakorlatának tudományos alaposágú fejlesztésében. A jövőkutatók sok országban felismerték, hogy a fiatalok sikeresen bevonhatók a jövőépítő munkába, és gyakorló pedagógusok körében is elfogadtatták, hogy már gyermekkortól lehetséges a jövővel való intenzív foglalkozás. A felnőtteket is bevonó, az életpálya tervezésére is figyelő demokratikus szakképzés kialakításának kezdeti lépéseit most tesszük meg. Ezt a folyamatot a jövőorientáltság irányába kell kiteljesíteni.

A Jövőkutatói Bizottság határozott állásfoglalása: változtatni kell az eddigi gondolkodáson és döntési gyakorlaton

Fontos, hogy minden döntési szinten az érintettek demokratikusan felszínre hozott közös jövőjére és érdekeire alapozott döntések szülessenek, a döntésben részt vevők vállaljanak felelősséget döntéseikért, és működjenek együtt a megvalósításukon. MÁSKÉNT kell tehát gondolkodni, dönteni és cselekedni a jövőért.

Reméljük, hogy üzenetünk eljut az Akadémia tagjaihoz, akik majd alaposan mérlegelik a jelen munkát. Számítunk arra, hogy kiegészítik azokkal az ismeretekkel, amelyek ezt a jövőtanulmányt még gazdagabbá tehetik. Reméljük, hogy elismerik, hogy a jövőkutatók nélkülözhetetlen tudomány a jelen döntéshozatalában és a jövő építésekor. Bízunk benne, hogy az Akadémia, és ajánlására a kormány is, támogatja a JÖVŐ, DE MÁSKÉNT gondolatait és eszmeiségét. Hangsúlyozzuk, hogy *a jövő formálása mindannyiunk közös felelőssége és feladata*: nemcsak a jövővel hivatásszerűen foglalkozó jövőkutatók, döntés-előkészítők és döntéshozók, hanem a mindennapok emberének felelőssége is.

Reméljük, hogy e jövőtanulmányunkkal segíthetjük országunk sorsának jó irányba alakulását, s a várhatóan beinduló társadalmi tanulási folyamatnak mi is részesei leszünk.

A Vezetői összefoglalóban feldolgozott, a „Magyarország 2025” kutatás keretében készült tanulmányok jegyzéke

1. Ádám Antal: Az állampolgár és a megújuló társadalomirányítás, 22 oldal
2. Benedek András: Új tanulási és tanítási módok az info-kommunikációs eszközök elterjedésének időszakában, 17 oldal
3. Csorba-Simon László: Holnapunk kútforrása, 16 oldal
4. Diczig István, Kappéter István: Új bűnözési és bűnüldözési módszerek, a laikusok szerepe a biztonság védelmében, 18 oldal
5. Dörnyei Krisztina, Nagy Gábor (a): Hazai középiskolások vélekedése 2025-ről, 71 oldal
6. Dörnyei Krisztina, Nagy Gábor (b): Hazai felsőoktatásban részt vevők vélekedése 2025-ről, 34 oldal
7. Fábrián Attila, Jankó Ferenc: Új tendenciák településeink megújulásában, 7 oldal
8. Gál Jolán, Tóthné Szita Klára, Tóth Attiláné: Négy egyetem, illetve főiskola hallgatóinak véleménye a jövőről, 5 oldal
9. Gazdag László: Lehetséges forgatókönyvek 2025-ig (Magyarország számára), 19 oldal
10. Gidai Erzsébet: A népesség egészségi állapotának várható alakulása 2025-ig, 11 oldal
11. Keller Adrienn, Zámbo Balázs: Korábbi előrejelzések gyűjteménye, 29 oldal
12. Kiss Endre: A globalizáció kiváltotta félelmek és remények, 29 oldal
13. Korompai Attila, Fábrián Attila, Kőszeghy Attila: Új tendenciák településeink megújulásában, 12 oldal
14. Korompai Attila: Új tendenciák a területi szerkezet és a települések megújulásában, 7 oldal
15. Korompai Attila (összeállítás): Hallgatói vélemények és várakozások a területi szerkezet és a települések várható alakulásáról 2025-ig, 20 oldal
16. Kovács Attila: Digitális szakadék – hogyan tovább? 4 + 12 oldal
17. Kőszeghy Attila: 2025: Virtuális fikciók, 9 oldal
18. Kőszeghy Attila: Településeink és azok térszerkezeti helyzetének változásai 2025-ig, 5 oldal
19. Molnár Péter: Az ifjúságkutatások fontossága, rövid története, időszerűsége és főbb eredményei és az ifjúság jövőképeinek változásai, 13 oldal
20. Nagyné Czanka Valéria: Jövőkép és az emberi cselekedetek térhajlító ereje, 12 oldal
21. Németh Ákos: Mit mutatnak a statisztikai adatsorok 2025-re? 23 oldal
22. Nováky Erzsébet: PhD hallgatók életpályájukról és tudományterületük jövőjéről, 28 oldal
23. Nováky Erzsébet, Hideg Éva: Az MTA Jövőkutató Bizottság tagjainak vélekedése Magyarország 2025-beli jövőjéről, 19 oldal
24. Nováky Erzsébet: Magyarország 2025 – Lehet másként is?! Összegező tanulmány, 2007. szeptember, 68 oldal
25. Pongrácz Tiborné: A magyar családok jellemző demográfiai sajátosságai 2025 körül. 14 oldal
26. Puczkó László: Turizmus – Magyarország – 2025, 2 oldal
27. Schmidt Péter, Fehér János: Új kihívások és feladatok az egészségvédelem és a táplálkozás előtt, 11 oldal
28. Schmidt Péter, Simon Tamás, Kappéter István: Leleki betegek és deviánsok helyzete és ellátása 2025-ben, 16 oldal
29. Szilágyi Gyula: Megszelídített jövő? Kiközösített etnikumok, hajléktalanok és homoszexuálisok 2025-ben, 15 oldal
30. Tanner Gábor: Új kommunikációs közösségek az Interneten, 6 oldal
31. Tóth Attiláné, Csiszér Béla, Gál Jolán, Tanner Gábor, Tóthné Szita Klára: A technikai fejlődésből valószínűleg következő szélsőséges alternatívák és hatásuk, 29 oldal
32. Tóthné Szita Klára (a): Környezeti fenntarthatóság, fenntartható háztartások: új fogyasztói szokások, 23 oldal
33. Tóthné Szita Klára (b): A biotechnológia és a nanotechnológia szerepe a technikai-technológiai fejlődésben, 2025-ben, 15 oldal
34. Tyukodi Gergely: Az e-kormányzat lehetőségei, 13 oldal
35. Vass Zoltán, Molnár Péter (a): Új kihívások és megújulási lehetőségek a testkultúra és a szabadidősport területén, 13 oldal
36. Vass Zoltán, Molnár Péter (b): Rémálom vagy valóság. A társadalmi megújulás lehetőségei Magyarországon 2025-ig, 17 oldal
37. Veigl Helga: Gyenge jelek, szabadkártyák, bifurkációk, 32 oldal
38. Veigl Helga, Zámbo Balázs: Leendő jövőkutató fiatalok ötletei brainstorming keretében 2025-ről, 15 oldal